

MARIA VÂTCĂ

West University of Timișoara

THE VIRGIN MARY – BIBLICAL CHARACTER IN THE CEREMONIAL TEXTS SPECIFIC TO CHRISTMAS CAROLS FROM "ALMĂJULUI" VALLEY, CARAȘ-SERVERIN COUNTY

Abstract: The aim of the present paper is to discuss the presence of Virgin Mary – one of the important Biblical characters – in ceremonial texts (carols, star songs) as part of the custom of carol-singing that takes place during the winter holidays, with special reference to Almaj Valley, Caras-Severin county. These ceremonial texts belong to traditional oral culture and are known as creations through variants (in the above mentioned geographical area, there are, in fact, numerous variants of these texts); having a mystic and magical character and an outstanding original and traditional artistic value, they are characterized by diverse imagery and a multitude of topics.

*We will talk about Virgin Mary's presence in the carols and star songs known in the area and analyze, at the same time, the various names by which the character is known: **Sfânta Fecioară, Curata, Preaveinovata, „Maica Prieșesta”, Maica Mărie, etc.** It is worth mentioning that, sometimes, the actions attributed to Virgin Mary are adapted to the traditional Romanian life, her involvement in Biblical events being rather symbolic than real. Such a study cannot be comprehensive since some of the texts have been lost, others – already collected – are incomplete or changed so that their original form is no longer available, while still others might be discovered in the future, during field research.*

Keywords: custom, Almaj Valley, carol-singing, Biblical characters, Virgin Mary.

This work was cofinanced from the European Social Fund through Sectoral Operational Programme Human Resources Development 2007-2013, project number POSDRU/159/1.5/S/140863, Competitive Researchers in Europe in the Field of Humanities and Socio-Economic Sciences. A Multi-regional Research Network.

Valea Almăjului¹, areal cunoscut și sub numele de Țara Almăjului, zona Almăjului sau Almăjul, a conservat din perspectivă etnofolclorică, până în zilele noastre, o serie de elemente specifice tradițiilor devenite populare, printre care se numără și cele caracteristice obiceiurilor din perioada de iarnă a anului calendaristic.

Colindatul, cel mai reprezentativ obicei din cadrul sărbătorilor de iarnă, face parte din genul ritual al folclorului, gen ce include poezia obiceiurilor (o poezie rituală) și a datinilor, ca instituții ale culturii tradiționale. În acest sens, se poate spune că producțiile acestui gen (colindele sau cântecele de stea) sunt „textele” care se „contextualizează” în obiceiul colindatului, ele aparținând folclorului literar. Creații de tip ceremonial, transmise pe cale

¹ Acest ținut este situat în partea de sud-est a actualului județ Caraș-Severin, fiind străbătut de râul Nera și cuprinzând următoarele localități: Bănia, Borlovenii-Noi, Borlovenii-Vechi, Bozovici, Dalboșeț, Gârbovăț, Lăpușnicu-Mare, Moceriș, Pătaș, Prigor, Prilipeț, Putna, Ravensca (sat de cehi), Rudăria (astăzi – Eftimie Murgu), Șopotu-Nou (cu satul Stancilova), Șopotu-Vechi.

orală, din generație în generație, ele suferă diverse modificări, fapt ce determină circulația lor în diferite variante, în care se mai păstrează uneori doar morala (de regulă, creștină)².

În urma unor cercetări de teren pe care le-am întreprins în zona Almăjului, am cules câteva informații despre textele ceremoniale ce formează repertoriul specific obiceiurilor de iarnă. În pofida diferențelor dintre colinde și cântecele de stea, între aceste două categorii s-au produs unele întrepătrunderi – de pildă, adaptarea unor texte mai noi de cântec de stea la unele melodii vechi de colindă³. Astfel, vom folosi termenul colindă în sens larg, chiar dacă textul analizat este cel al unui cântec de stea⁴, tropar etc. Menționăm că nu am avut acces la transcrierea exactă a textelor, fapt pentru care demersul de față nu intenționează, nici pe departe, a fi integrator.

*

În spectrul onomasticii românești, numele Maria este considerat a fi unul dintre cele mai vechi, fiind asimilat odată cu literatura apocrifă, transmisă pe cale orală; după opinia unor cercetători, acest termen a fost preluat împreună cu alții, tot de origine latină, din sfera limbajului teologic, vechimea sa rezultând din „mulțimea variantelor și a hipocoristicelor înregistrate în primele documente”⁵.

Ca personaj biblic, Maria, mama lui Iisus Hristos (Cel pe Care se întemeiază credința creștină⁶), apare îndeosebi în relatările din Evanghelia după Matei și din cea după Luca, ce cuprind vestirea nașterii lui Iisus, cântarea Mariei, prezența ei în anumite momente biblice alături de Fiul său, inclusiv la răstignirea Acestuia⁷.

În spiritualitatea românească de rit ortodox, Fecioara Maria este o prezență permanentă, „ca urmare a semnificației majore a existenței sale pământești, sinonimă cu o biografie închinată total lui Dumnezeu”⁸. Există și câteva sărbători închinare Maicii Domnului: Bunavestire (25 martie), sărbătoare numită, în Valea Almăjului, Blogovișceană, Adormirea Maicii Domnului (15 august) – Sfântă Mărie Mare, Nașterea Maicii Domnului (8 septembrie) – Sfântă Mărie Mică și Intrarea în Biserică a Maicii Domnului (21 noiembrie). Pe lângă aceste zile de praznic dedicate Fecioarei Maria, Biserica Ortodoxă a instituit și alte forme de cinstire a ei: cântări (imnuri, axioane, pricesne), rugăciuni (acatiste, paraclise), o bogată iconografie și chiar lăcașuri de cult (biserici sau mănăstiri) ce au drept hram una dintre sărbătorile amintite⁹. Totodată, în tradiția Bisericii se păstrează o multitudine de aspecte privind viața Mariei ori legende provenite din scrierile apocrife¹⁰. Ea este personajul biblic cel mai des reprezentat și în creațiile artistice (muzicale, plastice), după persoana Fiului său, Iisus

² Ovidiu Papană, *Categorii ale producțiilor folclorice muzicale românești*, Timișoara, Tipografia Universității de Vest, Facultatea de Muzică, 2006 (curs litografiat), p. 7.

³ Monica Brătulescu, *Colinda românească*, București, Editura Minerva, 1981, p. 14.

⁴ Cântecul de stea are o temă exclusiv creștină, fiind de origine bisericească, cu un pronunțat caracter apusean. Se deosebește de colind prin tematică, prin structurile ritmice și sonore folosite, iar în ceea ce privește forma arhitectonică, prin lipsa refrenului. Cele două genuri muzicale sunt înrudite, dar, în cântecele de stea, subiectele biblice sunt tratate mult mai rigid, chiar dogmatic – vezi Ovidiu Papană, *op. cit.*, p. 8.

⁵ Aurelia Bălan Mihailovici, *Dicționar onomastic creștin. Repere etimologice și martirologice*, București, Editura Minerva, 2003, p. 354.

⁶ * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, București, Editura Enciclopedică, 1996, p. 154.

⁷ * * *, *Dicționar biblic*, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, 1995, p. 808-809.

⁸ Florina-Maria Băcilă, *Nume ale Fecioarei Maria în volumul Minune și Taină, de Traian Dorz*, în Oliviu Felecan (ed.), *Name and naming. Proceedings of the second International Conference on Onomastics „Onomastics in Contemporary Public Space”, Baia Mare, May, 9-11 2013*, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2013, p. 882.

⁹ Ene Braniște, Ecaterina Braniște, *Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase*, Caransebeș, Editura Diecezană, 2001, p. 274.

¹⁰ * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, p. 278.

Hristos, fiindu-i atribuite o serie de simboluri (luna, stelele, crinul¹¹), sub diferite motive și forme de prezentare¹².

În tradiția poporului român, Fecioara e socotită protectoarea neamului și a țării, ocrotitoarea celor năpăstuiți (săvârșind minuni pentru binele oamenilor), „aleasă de Dumnezeu să fie purtătoarea mântuirii întregii lumi”¹³. Ea e cunoscută ca întruchipând și imaginea mamei – unul dintre cele mai de seamă simboluri arhetipale¹⁴. Dintre numele atribuite ei amintim: Sfânta Fecioară, Fecioara Maria, Maica Domnului, Născătoarea (de Dumnezeu), Maica Sfântă, Maica Precista, Preacurata, Maica Durerii, Împărăteasa Cerului etc.

Am menționat toate aceste aspecte deoarece ele sunt în strânsă legătură cu apariția numelui Fecioarei Maria în textele ceremoniale specifice obiceiului colindatului în perioada sărbătorilor de iarnă, în Almăj; vom avea în vedere câteva dintre aceste creații culese de folcloristul Nicolae Ursu și altele strânse în urma anchetelor întreprinse în zonă.

*

În Valea Almăjului, Fecioara Maria este cunoscută sub numele de: (Maica) Prișeștea, Maica / Maică Mărie, Sîmtă Maică Mărie, Maică Priacurată.

Într-un cântec din localitatea Bănia, găsim substantivul propriu în discuție cu rol de refren: „O, Isusă, Tu, Cریestoasă, (bis) / **Marie, Marie**, / Zarea ta cea măi frumoasă, (bis) / **Marie, Marie**”¹⁵. După cum se știe, Maria, numele Maicii Domnului, este cel mai frecvent dintre toate prenumele feminine, folosirea lui ca refren în acest colind fiind inseparabilă de cel al Fiului lui Dumnezeu – asociere implicită, având în vedere că sărbătoarea cea mai importantă din cadrul obiceiurilor de iarnă este Nașterea Domnului (Crăciunul).

O altă colindă publicată de folcloristul Nicolae Ursu, în lucrarea *Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, a fost culeasă din localitatea Bozovici și relatează întâlnirea unor „juni colindători” cu Maica Preacurată, care-și caută Fiul, întrebându-i pe aceștia despre El: „Leroloi, Pliccat, mi-au pliccatî, / Pliccat, mi-au pliccatî, / Leroloi, Juni colindători. / Leroloi, Mari priedătători / Leroloi, Patruzăși și șinși / Leroloi, Șinzăși făr'dă șinși / Leroloi, Joi dă giminiaț!. / Leroloi, **Maica Prișeștea**, re / Leroloi, Cîn'ie, mi-î vîegia / Leroloi, Poalîe sufulca, rîe, / Leroloi, Fuga că mi-aș da, / Leroloi, Dîn gură-ntrăba, re: / Leroloi, Jîuni colindători, / Leroloi, Cît voi mi-aț umblat / Leroloi, Dă mi-aț colindat, / Leroloi, Văzuț, mi-aț văzut / Leroloi, Păstrișorul mîeu, / Leroloi, Stăpînioru vostru? / Leroloi, **Maico Prișeșta!** / Leroloi, Noi l-om fi văzutî, / Leroloi, Nu l-am cunoscutî. / Leroloi, Lesne-l d-a-l cunoașcîe. / Leroloi, Obrăjîoru lui, / Leroloi, Spuma lapcîlui. / Leroloi, Ochișorii lui, / Leroloi, Doauă murîe nîegre / Leroloi, Coapcîe la răcoar', / Leroloi, N-acinsă dă soarîe. / Leroloi, Sprînșîenili lui, / Leroloi, Pana corbului, / Leroloi, Călușălu lui, / Leroloi, Puiu liului. / Leroloi, Frîulîețu lui, / Leroloi, Doi șărpi mari, bălauri. / Leroloi, Chingulița lui, / Leroloi, Două broașcîe stoarsă. / Leroloi, **Maico Prișeșto!** / Leroloi, Noi că l-am vădzutî / Leroloi, Joi dă giminiaț, / Leroloi, Pă roauă, pă șiaț, / Leroloi, Pă roauă dăscult, / Leroloi, Pă brumă-ncălțatî / Leroloi, ('N) poarta Iuzîiei / Leroloi, Fluîerîel zăcîndî, / Leroloi, Oilîe strîgîndî. / Leroloi, **Maica Prișeștea**, re / Leroloi, Fuga că mi-aș da / Leroloi, La Sfîntu Iliîe. /

¹¹ Dintre simbolurile biblice atribuite Fecioarei Maria enumerăm: scara lui Iacob, rugul aprins al lui Moise, care nu s-a mistuit, toiagul lui Aron, turnul lui David din *Cântarea Cântărilor* – vezi Victor Aga, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*, ediția a II-a, Timișoara, Editura Învierea, 2005, p. 234-235.

¹² * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, p. 288.

¹³ Victor Aga, *op. cit.*, p. 234.

¹⁴ Ivan Evseev, *Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale*, Timișoara, Editura Învierea, 2007, p. 344.

¹⁵ Nicolae Ursu, *Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat)*, București, Editura Muzicală, 1958, p. 165. Precizăm că, în lucrarea de față, transcrierea fonetică a colindelor sau a cântecelor de stea este aproximativă.

Leroloi, Iliē, IliŃ(e), / Leroloi, TrasnēŃŃe, plēsnēŃŃe, / Leroloi, Iuda prāpāgēŃŃe(e), / Leroloi, FiuleŃ pāzāŃŃe, / Leroloi, ŃŃ copilu mamāi, / Leroloi, ŃŃ viŃālu-n vacā, / Leroloi, ŃŃ purŃielu-n scroafā, / Leroloi, ŃŃ puiu-n ghioacā.”¹⁶

Descrierea de către Maria a trāsăturilor Pruncului Iisus printr-o serie de enumerări, unele contrastante („murē nēgre” vs „n-acinsā dā soarē”), trimite la elemente descriptive cu rezonanŃă în texte de marcā ale literaturii populare romāneŃti, precum descrierea māicuŃei bātrāne a ciobanului moldovean din MioriŃa – individualizat tot prin trāsăturile lui speciale: „Iar dacā-i zāri, / Dacā-i întālŃi / MāicuŃă bātrānā / Cu brāul de lānā, / Din ochi lācristānd, / Pe cāmpu alergānd, / De toŃi întrebānd / ŃŃ la toŃi zicānd: / Cine-au cunoscut, / Cine-mi au vāzut / Māndru ciobānel / Tras printr-un inel? / FeŃiŃoara lui, / Spuma laptelui; / MusteŃioara lui, / Spicul grāului; / PeriŃorul lui, / Peana corbului; / OchiŃorii lui, / Mura cāmpului!...”¹⁷.

Asemānarea temei celor douā creaŃii populare este notabilā: de altfel, autorul chiar precizeazā, într-o notā de subsol, cā acest cāntec e un „amestec de colindā cu bocet ŃŃ baladā”¹⁸. Dupā cum se Ńtie, bocetul aparŃine genului liric, fiind o formā „mai puŃin cizelatā”, destul de rar întālŃnitā în colecŃiile de folclor¹⁹, iar balada – cāntec epic de întindere medie – aparŃine genului narativ în versuri²⁰; prin subiectul pe care îl expune, este strāns legatā de colindā ŃŃ de „«firul epic» al unor cāntece lirice”²¹. Pe de altā parte, în folclorul specific spaŃiului romānesc, Fecioara Maria este consideratā a fi simbolul maternitāŃii, fiind cunoscutā ŃŃ ca „o divinitate a vieŃii, a ritmurilor naŃterii, creŃterii ŃŃ morŃii întregii naturi”²².

Tot în acest caz, se poate semnala o similitudine cu o altā creaŃie folcloricā întālŃnitā în Valea Almājului – Numārātura mare –, încadratā de Emil Petrovici în categoria descāntecelor ŃŃ a practicilor magice. Acest text se rosteŃte doar atunci cānd sufletul se desprinde cu greu din existenŃa aceasta pentru a se integra în lumea de dincolo: „Cīnd Ńi omu bolnav, ēe duŃ līngā iel la pat, ēe puŃ prā Ńenunkī, aprindz o lumānare dīla prazŃic²³ Ń-atunŃ ŃŃŃepī sā dzīŃ”²⁴. Textul se întālŃneŃte, de asemenea, sub diferite variante: fie relateazā explicit cāutarea Fiului Sfānt de către „Maica PriēŃista”, fie, în altā parte, descrie plecarea unui „om mare” la pādure pentru a aduce lemnul necesar construirii unei biserici, loc unde se întālŃneŃte cu „Maica PriēŃista”, ce întrebā de Fiul ei, pe Care nu-L gāseŃte: „O plicat un om mari / La o pāduri mari / Sā taii un lemn mari / Sā fac-o bisāricā mari, / [...] / Prā scam-mic, scamn mari / S’ Ńni-n Ńādza? / **Maica PriēŃistā** / [...] / Numa prā drag fiul ei, / C’eriului Ń-a pāmīntului, / Nu-l afla. / ŃŃ plicā **Maica PriēŃistā** / Tīnguindu-sā, / Amārīndu-sā, / Dzi cosīŃā dzīŃplicīndu-sā”²⁵. Se remarcā, în text, utilizarea, în relatarea unor momente de durere ŃŃ disperare, a unor elemente specifice prototipului feminin din comunitatea tradiŃionalā romāneascā.

¹⁶ Id., *ibid.*, p. 166.

¹⁷ MioriŃa, în V. Alecsandri, *Poezii populare ale romānilor*. EdiŃie îngrijitā de D. MurāraŃu, BucureŃti, Editura Minerva, 1971, p. 12.

¹⁸ Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 166.

¹⁹ Ioan Viorel Boldureanu, *Etnologie ŃŃ folclor. Culturā tradiŃionalā oralā. Teme, concepte, categorii*, TimiŃoara, Editura Marineasa, 2008, p. 113.

²⁰ Ca structurā, aceasta din urmā cuprinde trei substraturi: cel arhaic / mitologic, cel al protoconceptelor transpuse zonal ŃŃ nivelul etnic – id., *ibid.*, p. 100-101.

²¹ Id., *ibid.*, p. 100-101.

²² Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 342.

²³ Dupā opinia unor cercetātori, praznicul casei este un obicei preluat din Peninsula Balcanicā; el presupune faptul de a alege ca patron al casei un sfānt, ziua de prāznuire a acestuia devenind una marcantā pentru familie. Fiecare casā din Almāj alege ŃŃ pāstreazā praznicul ei. Cu ocazia praznicului se sfīnŃeŃte casa de cātre preotul satului, act urmat de o masā de praznic, în care se oferā hranā de pomanā pentru cei rāposaŃi. Lumānarea joacā un rol important în aceastā practicā, ea fiind aprinsā la masa de praznic, pāstrāndu-se pentru a fi din nou folositā în diferite momente grele din viaŃa membrilor familiei.

²⁴ Emil Petrovici, *Folclor din Valea Almājului*, în „Anuarul Arhivei de Folklor”, III (1935), p. 130.

²⁵ Id., *ibid.*, p. 132-133.

În localitatea Bozovici se regăsește aceeași practică de rostire a Numărării mari, dar sub o formă diferită: „Toț oamiîni care lucra / Dă **Maică Mărie** să ruga / **Maică Mărie** nu-i asculta; / Năcăjîtă mare iera, / Că-n dăpărtare pleca, / Fiul scump a iei căuta, / La Maica Miercuri a zună. / – Maică Miercuri, / N-ai văzut copilul meu? / – O, **Maică Priacurată**, / Dacă l-oi fi văzut, / Nu l-an cunoscut. / [...] / – O, **Priacurată Maică**, / L-an văzut / Întră doi tîlhari”²⁶. După cum reiese din exemplele de mai sus, apelativele folosite pentru Fecioara Maria cunosc diverse variante ce subliniază calitatea ei maternă, dar și dimensiunea purității.

Un alt text specific colindatului, cules tot de către folcloristul Nicolae Ursu, text în care remarcăm, de asemenea, prezența Fecioarei Maria, s-a păstrat în mai multe variante. Astfel, la Bozovici se cânta în felul următor: „(A) Sculaț, sculaț, mari boieri, (bis) / Că vă vin colindători, (bis) / (B) Dară-nuntru șie-m iera, re, (bis) / Iest-o masă mare-ncinsă. / (A) Dă boieri, Doamne-i cuprinsă (bis) / Dar la jîlț-ăl măi dintîi (bis) / (B) Șagie bunul Dumniedzău (bis) / Lîngă bunul Dumniedzău (bis) / (A) Șagie **Maica Prieșiestă**, re. (bis) / Lîngă **Maica Prieșiestă**, re (bis) / (A) Șagie bătrînul Crășiuinî. (bis) / [...] / Sus la Rusalim ci-am dus, (bis) / (B) Și-acolo să-m stăpîniești (bis) / Ș-încă jios să potrivești. (bis)”²⁷. Redăm în continuare o altă variantă a acestei creații, întâlnită la Prilipeț: „(A) Ici, aici aceasta curcie, (bis) / Mult mi-s nalcie, minunacie, (bis) / (B) Iară-nluntru ci-ne-m ăeste, (bis) / Iest-o masă mare-ncinsă. / (A) Gie boieri, Doamne-i cuprinsă (de trei ori) / (B) Iar în jălțul măi dintîiu (bis) / (A) Șagie bătrînul Crășiuin. / Lîngă bătrînul Crăciunu (bis) / Șăgia Sfîntul Anul Nou. / Lîngă Sfîntu Anu Nouo (bis) / (B) Șăgia Sfîntul Sîmcionu, (bis) / Lîngă Sfîntul Sîmcionu (bis) / Șăgia **Maica Prieșiestă**. (bis) / Să vorbiau, să drumăiau, (bis) / Care-i mare gi mărire. (bis)”²⁸.

Termenul Prieșiestă înseamnă „Preacurată”, reprezentând un superlativ absolut – gradul extrem al calității respective; de altfel, este cunoscut faptul că Fecioara Maria e considerată a fi întruchiparea curăției, a fecioriei – „simbolul nonmanifestului, al lucrurilor nerelevante, al lumii primordiale”²⁹.

Într-o colindă culeasă din localitatea Putna (Almăj), se remarcă implicarea prototipului marial într-o altă formă: „Pogorât-au, pogorât / Îngerii la Domnu Sfânt / pră turnu bisericii, / la **icoana Precistii**. // Icoanili-l întrăbară: / – Ce veste ne-aduci în țară? / – Veste bună, veste ră, / **Maria, Maică Fecioară**, // I-o venit vremea să nască, / Ea îmbla dîn casă-n casă, / Nima-n lume nu o lasă, / Nima-n lume nu o lasă.”³⁰. În situația de mai sus, se distinge clar personificarea icoanei, ca element de cult, care, în credința ortodoxă, reprezintă o imagine divinității, a sacralului, dar nu ca scop în sine, ci ca mijloc, ca „fereastră între pământ și cer”³¹ – „identitatea și prezența nemijlocită așezate pe scala sacralității aproape de locul desăvârșit”³²; după cum se știe, în tradiția aceluiași cult, a rămas consemnat faptul că primul chip al Fecioarei Maria a fost pictat de evanghelistul Luca³³, cel care a și relatat pe larg momentul întrupării și evenimentul nașterii lui Iisus³⁴.

În exemplele de mai sus, ne-am referit atât la prezența numelor date Fecioarei Maria, cât și la unele elemente-simbol aparținând acestui spectru, deoarece prin fuziunea lor și a altor caracteristici (melodia arhaică, gesturile rituale sau simbolice) se realizează creația populară sincretică, specifică obiceiurilor de iarnă.

²⁶ Id., *ibid.*, p. 130.

²⁷ Nicolae Ursu, *op. cit.*, p. 170-171.

²⁸ Id., *ibid.*, p. 171.

²⁹ Ivan Evseev, *op. cit.*, p. 103.

³⁰ Stana Zăvoian, 83 ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.

³¹ Jean Chevalier, Alain Gheerbrant, *Dicționar de simboluri*, volumul 2, *E-O*, București, Editura Artemis, 1995, p. 138-139.

³² Ioan Viorel Boldureanu, *op. cit.*, p. 31.

³³ Victor Aga, *op. cit.*, p. 139.

³⁴ Vezi capitolele I-II din *Evanghelia după Luca*.

Ne vom opri, în cele ce urmează, la folosirea numelor care o desemnează pe Maica Domnului sau redau atribute ale ei în creații uzuale, de regulă, în cântece de stea.

Cel mai cunoscut text, cântat cu precădere în bisericile de rit ortodox, dar nu numai, în acest areal geografic, este, fără îndoială, O, ce veste minunată, cu mai multe variante, dintre care le cităm pe următoarele: „O, ce veste minunată, / în Vifleem ni s-arată, / că a născut Prunc, / Prunc din Duhul Sfânt / **Fecioara Curată**. // Că la Vifleem **Maria**, / săvârșind călătoria, / în sărac lăcaș, / lâng-acel oraș, / naște pe Mesia.” ori „Mergând Iosif cu **Maria** / în Vifleem a se-nscia, / într-un mic sălaș, / din acel oraș, / a născut pe Mesia.”³⁵.

Numele Mariei este întrebuițat și într-un cântec de stea introdus mai recent în repertoriul de Crăciun – Praznic luminos: „Raiul cel închis / azi iar s-a deschis, / șarpelui cumplit / capul s-a zdrobit / și strămoșii iară, / prin **Sfânta Fecioară**, / iar s-au înnoit, / iar s-au înnoit.”³⁶. Sintagma folosită aici pentru a o desemna pe Fecioara Maria reflectă una dintre însușirile sale fundamentale – sfințenia –, întrebuițarea adjectivului Sfântă, ca determinant al substantivului Fecioară, conturând „un posibil model al sacralității și al trăirii lăuntrice a credinței, al vieții curate și evlavioase, pline de har, un arhetip al purității vrednice de cinstire”³⁷.

Pe aceeași linie se înscrie și folosirea unui grup nominal în care se asociază substantivul Fecioara fie cu numele propriu Maria, fie cu un adjectiv care trimite la ideea purității ei: „În Vifleem azi / e mare minune, / **Fecioara curată (Fecioara Maria)** / Fiu născu în lume.” (Cerule și pământul)³⁸.

Un alt text din repertoriul actual al colindelor este Steaua sus răsare: „Steaua sus răsare / ca o taină mare, / Steaua strălucește / și lumii vestește. (bis) // Că astăzi **Curata**, / **Preanevinovata**, / **Fecioara Maria** / naște pe Mesia. (bis)”³⁹. Se observă aici înlănțuirea unor atribute mariologice – virtuți recunoscute ca atare de învățătura Bisericii, cum sunt „integritatea și castitatea ființei”, curăția sufletului, a cugetului și a trupului. „De altfel, Sfinții Părinți insistă asupra calității Mariei de a fi trăit în neprihănire atât înainte de nașterea lui Iisus, cât și în timpul nașterii și după naștere”⁴⁰.

O situație similară se întâlnește în următorul text: „Veniți astăzi, credincioșii, / să săltăm, să săltăm, / de nașterea lui Hristos / ne bucurăm. // [...] // Că El astăzi în Vifleem / S-a născut, S-a născut, / precum au vestit proorocii / de demult. // Din **Maria Preacurata (Din Fecioara Preacurata)** / S-a născut, S-a născut, / precum au vestit proorocii / de demult.”⁴¹ (Veniți astăzi, credincioșii). Reținem prezența adjectivului curat, tot la superlativul absolut, marcat cu prefixul prea-, termen „care conturează imaginea decenței și a purității Fecioarei Maria”⁴², această întrebuițare fiind specifică și limbajului liturgic.

În ultimii ani, în localitatea Bozovici, cunoscută ca centru al Văii Almăjului, se organizează, în luna decembrie, un festival de colinde. Am remarcat, an de an, îmbogățirea repertoriului corurilor participante, îndeosebi al celor din zonă, cu anumite creații „împrumutate” din alte regiuni. În această situație se află colindul Doamne, a Tale cuvinte: „Darurile să rămâie / aur, smirnă și tămâie, / **Fecioara** le mulțumește, / pe trei crai

³⁵ De regulă, aceste texte sunt cântate din unele cărți bisericești și cunoscute pe scară largă de credincioși. Am ales două variante transmise de informatorii din zonă.

³⁶ Vezi *supra*, nota 35.

³⁷ Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 886.

³⁸ Vezi *supra*, nota 35.

³⁹ Vezi *supra*, nota 35.

⁴⁰ Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 885.

⁴¹ Vezi *supra*, nota 35.

⁴² Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 887.

blagoslovește (povățuiește), / O, minune!”⁴³. Aici, numele Maicii Domnului este substituit prin substantivul propriu Fecioara.

*

Configurarea tipului marial în textele ceremoniale specifice colindatului în Valea Almăjului se realizează sub diferite forme ori combinații. Astfel, se utilizează următoarele denumiri: Marie, (Maica) Prieșiestă (Prieșistă), Maica / Maică Mărie, Maică Priacurată (cu varianta Priacurată Maică), Maică Fecioară, iar mai nou, în creațiile preluate din alte zone, Sfânta Fecioară, Fecioara Maria, Curata, Preanevinovata ori, simplu, Fecioara; cel mai frecvent folosit este numele Maica Prieșiestă.

Se constată, de asemenea, faptul că, pornind de la atributele conferite Fecioarei Maria, în numirea ei s-au născut o serie de asocieri, uneori, sub formă ascendentă, „înălțuită” („**Curata**, / **Preanevinovata**, / **Fecioara Maria**”), cu semnificații aproape redundante; aglomerarea respectivă semnaleză nevoia autorului anonim de a accentua în mod deosebit însușirile Mariei. În asocierea termenilor, respectiv în cadrul grupurilor nominale, pe lângă centru avem, adesea, atribute ce redau numele ei; în unele situații, această asociere e chiar contrastantă (de tipul Maică și Fecioară ori Maică Preacurată), în schimb, ea exprimă o mărturisire de credință, un adevăr dogmatic. Termenii folosiți ca determinanți atributivi la gradul superlativ absolut marcat cu prefixul prea- evidențiază intensitatea maximă a calității, în sintagme nominale reflectând persoana Maicii Domnului: Priacurată ori Preanevinovata; colindele, ca poezii festive, dar și creații arhaice⁴⁴, oferă cadrul propice utilizării acestora, mai ales că majoritatea au fost alcătuite de oamenii din popor. Demn de semnalat este și faptul că, în cadrul textelor ceremoniale specifice perioadei Crăciunului în Almăj, apariția termenilor ce o desemnează pe Fecioara Maria, precum și a acțiunilor la care este supusă aceasta e strâns legată de cea a lui Iisus Hristos, Fiul ei.

Așa cum se observă din exemplele de mai sus, numele date Fecioarei Maria sunt diverse, „pornind de la structuri comune cu textele biblice, cu limbajul liturgic sau din registrul colocvial până la construcții complexe, aglomerări apozitive ce vin să contureze în ansamblu, la modul iconografic, personalitatea ei emblematică”⁴⁵. Majoritatea lor au nu numai valoare expresivă, ci și rolul de a releva anumite precepte de natură teologică (maternitatea divină a Mariei, fecioria sa veșnică, sfințenia și curăția, încrederea în mijlocirea ei, pe lângă Fiul său, pentru toți creștinii etc.)⁴⁶.

BIBLIOGRAFIE

- * * *, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, București, Editura Enciclopedică, 1996.
- * * *, *Dicționar biblic*, Oradea, Societatea Misionară Română, Editura „Cartea Creștină”, 1995.
- Aga, Victor, *Simbolica biblică și creștină. Dicționar enciclopedic (cu istorie, tradiții, legende, folclor)*, ediția a II-a, Timișoara, Editura Învierea, 2005.
- Alecsandri, V., *Poezii populare ale românilor. Ediție îngrijită de D. Murărașu*, București, Editura Minerva, 1971.
- Băcilă, Florina-Maria, *Nume ale Fecioarei Maria în volumul Minune și Taină*, de Traian Dorz, în *Oliviu Felecan (ed.), Name and naming. Proceedings of the second International Conference on Onomastics „Onomastics in Contemporary Public Space”, Baia Mare, May, 9-11 2013, Cluj-Napoca, Editura Mega, Editura Argonaut, 2013, p. 881-894.*

⁴³ Vezi *supra*, nota 35.

⁴⁴ Gheorghe Vrăbie, *Folclorul: obiect – principii – metodă – categorii*, București, Editura Academiei, 1970, p. 104 și p. 222.

⁴⁵ Florina-Maria Băcilă, *op. cit.*, p. 892.

⁴⁶ Id., *ibid.*, p. 892-893.

Bălan Mihailovici, Aurelia, Dicționar onomastic creștin. Repere etimologice și martirologice, București, Editura Minerva, 2003.

Braniște, Ene, Braniște, Ecaterina, Dicționar enciclopedic de cunoștințe religioase, Caransebeș, Editura Diecezană, 2001.

Brătulescu, Monica, Colinda românească, București, Editura Minerva, 1981.

Boldureanu, Ioan Viorel, Etnologie și folclor. Cultură tradițională orală. Teme, concepte, categorii, Timișoara, Editura Marineasa, 2008.

Chevalier, Jean, Gheerbrant, Alain, Dicționar de simboluri, volumul 2, E-O, București, Editura Artemis, 1995.

Evseev, Ivan, Enciclopedia simbolurilor religioase și arhetipurilor culturale, Timișoara, Editura Învieirea, 2007.

Papană, Ovidiu, Categorii ale producțiilor folclorice muzicale românești, Timișoara, Tipografia Universității de Vest, Facultatea de Muzică, 2006 (curs litografiat).

Petrovici, Emil, Folclor din Valea Almăjului, în „Anuarul Arhivei de Folclor”, III (1935), p. 25-157.

Ursu, Nicolae, Cântece și jocuri populare românești din Valea Almăjului (Banat), București, Editura Muzicală, 1958.

Vrabie, Gheorghe, Folclorul: obiect – principii – metodă – categorii, București, Editura Academiei, 1970.

Informatori:

Stana Zăvoian, 83 de ani, localnică, Putna, născută la Globu-Craiovei.

Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial pentru Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013, Cod Contract: POSDRU/159/1.5/S/140863, Cercetători competitivi pe plan european în domeniul științelor umaniste și socio-economice. Rețea de cercetare multiregională (CCPE).